Εκκλησία και ποδόσφαιρο (Πρωτοπρ. Θεόδωρος Ζήσης)

Categories : ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ

Date : 10 Ιανουαρίου, 2006

1. *Χριστιανική ζωή και αθλητισμός*
2. Ενότητα και συμφωνία των Πατέρων έναντι της κοσμικής ψυχαγωγίας και του αθλητισμού
3. Έπρεπε να μετάσχει η Εκκλησία στους πανηγυρισμούς για την νίκη της εθνικής ομάδος ποδοσφαίρου;
4. Δεν ενδιαφέρονται, για τον αθλητισμό οι Απόστολοι και οι Άγιοι. Άλλα θεάματα και άλλα ακούσματα
5. *Η στάση των Τριών Ιεραρχών. Οι λόγοι απορρίψεως του ποδοσφαίρου*
α'. Άγιος Γρηγόριος Θεολόγος
β'. Μ. Βασίλειος
γ'. Άγιος Ιωάννης Χρυσόστομος
δ'. Οι λόγοι απορρίψεως τον ποδοσφαίρου

1. *Χριστιανική ζωή και αθλητισμός*

Η εκκοσμίκευση προχωρεί με ιλιγγιώδη ταχύτητα, στους ρυθμούς που επιβάλλουν οι τεχνολογικές εξελίξεις και η ηλεκτρονική δημοσιογραφία. Άρτος και θεάματα δεν προσφέρονται μόνον στους κατοίκους μιας πόλεως, όπως στην αρχαία Ρώμη, ο ιππόδρομος της οποίας εγέμιζε ασφυκτικά από τον όχλο, που αναζητούσε διέξοδο στα καθημερινά προβλήματα της φτώχιας και της καταπίεσης, αλλά στους κατοίκους όλης της γης, που καθηλώνονται στις οθόνες των τηλεοράσεων, για να παρακολουθήσουν συνήθως κατωτέρας ηθικής ποιότητος θεάματα, συνδεδεμένα με την βία και το σεξ, ή ουδέτερες και αδιάφορες ηθικά και πνευματικά εκδηλώσεις, η

παρακολούθηση των οποίων αποτελεί τουλάχιστον σπατάλη *του* πολυτίμου για την σωτηρία χρόνου που μας προσμετρήθηκε από τον Θεό, και εγκατάλειψη του εσταυρωμένου βίου και της εσχατολογικής προσδοκίας και αναμονής.

Όλες αυτές οι «ψυχαγωγικές» εκδηλώσεις, συμπεριλαμβανομένων των θεατρικών, κινηματογραφικών και τηλεοπτικών έργων ως και των αθλητικών αγώνων, ακόμη και όταν σε κάποιες από αυτές δεν υπάρχει ηθική κατάπτωση και βία, που είναι ο συνήθης κανών, αποτελούν στοιχεία του κόσμου, είναι κοσμικές εκδηλώσεις, πνευματικά όχι απλώς αδιάφορες, αλλά και επιζήμιες. Των Χριστιανών το πολίτευμα υπάρχει στους ουρανούς· *«ημών το πολίτευμα εν ουρανοίς υπάρχει»*[1]· *ο* νους, η σκέψη, τα αισθήματα, οι επιδιώξεις, οι σχεδιασμοί, τα προγράμματα, οι αγώνες, οι κόποι στρέφονται προς τα άνω: *«Άνω σχώμεν τάς καρδίας· έχομεν προς τον Κύριον»*[2]. Δεν συγκινούνται, ούτε θριαμβολογούν, ούτε μετέχουν στα του κόσμου· δεν ενδιαφέρονται ούτε για τους αγώνες του ιπποδρόμου, ούτε για τους ολυμπιακούς, ούτε για τους ποδοσφαιρικούς ή άλλους αθλητικούς αγώνες· έχουν τον καθημερινό δικό τους πνευματικό αγώνα προς το κακό, προς τον Διάβολο· παρακολουθούν καθημερινά τα αθλήματα και κατορθώματα των Αποστόλων, των Μαρτύρων, των Οσίων, των Μεγάλων Ιεραρχών και Διδασκάλων, των οποίων στόχος δεν είναι η κοσμική δόξα και διάκριση, το να φανεί κανείς και να αναδειχθεί ανώτερος του αντιπάλου, πρώτος ή δεύτερος ή τρίτος, αλλά η ταπείνωση, η αγάπη προς τον Θεό και προς τον πλησίον, η πνευματική τελείωση και προκοπή, η επιτυχία του «καθ' ομοίωσιν» Θεού.

Δεν υπάρχουν αντίπαλοι συνάνθρωποι· ο μόνος αντίπαλος και αντίδικος είναι ο Διάβολος, ο οποίος επιχειρεί να παρεμποδίσει την ανοδική πορεία, όχι ο συναθλητής συνάνθρωπος, τον οποίο ανταγωνιζόμεθα· όλα αυτά τα περί ευγενούς αμίλλης, που μας παρεδόθησαν από τον αρχαίο ελληνικό κόσμο και εξακολουθούμε να τα παραδίδουμε, δεν ισχύουν στην χριστιανική πνευματικότητα, όταν συνδέονται με την φιλοπρωτία, την φιλοδοξία, την δόξα, την απόκτηση θέσεων, χρημάτων. Έχουν ανατροπή και κατεδαφισθή με επαναστατικό τρόπο· όποιος θέλει να αποκτήσει πρωτιές και διακρίσεις μένει διακριτικά τελευταίος· οι έσχατοι γίνονται πρώτοι και οι πρώτοι έσχατοι. Υψώνεται αυτός που ταπεινώνει τον εαυτό του και αυτοεξουθενώνεται. Είναι το σκάνδαλο, η μωρία του Σταυρού, το μυστήριο του Σταυρού, τον οποίο υπέμεινε ο παντοδύναμος και παντοκράτωρ Κύριος, ο μόνος πρώτος και μόνος δυνατός, ασυναγώνιστος και ανυπέρβλητος, υποδείξας ημίν οδόν αρίστην σωτηρίας, την ταπείνωσιν. Θα ημπορούσε ποτέ να διανοηθεί κανείς ότι στην ένταση της προσπαθείας του κάποιος δρομεύς, για να φθάσει πρώτος στο τέρμα, ενώ έχει τις δυνάμεις και τις δυνατότητες να το επιτύχει, χαλαρώνει την προσπάθεια και αφήνει τους άλλους να τον προσπεράσουν, από ταπείνωση και αυτοεξουθένωση; Θα γινόταν γελοίος και καταγέλαστος και η στάση του θα προκαλούσε του κόσμου τα αρνητικά σχόλια. Αυτό δεν έκαναν όμως οι κατά Χριστόν σαλοί, που έκρυβαν την αγιότητα και την υψηλή πνευματική τους προκοπή με εκδηλώσεις συμπεριφοράς

παράξενες και τρελλές; Ο Χριστιανός χαίρεται για την πνευματική προκοπή και πρόοδο των άλλων, κρύβει και σκεπάζει την δική του και τους χειροκροτεί, τους δοξάζει, λυπάται γι' αυτούς που μένουν πίσω, που δεν θέλουν ή δεν έχουν δυνάμεις να συνεχίσουν, τους συμπαρίσταται, τους βοηθεί, ώστε να προχωρήσουν όλοι μαζύ· δεν έχουμε ατομικά κατορθώματα και ρεκόρ, αφού η αγάπη προς τον πλησίον κυρίως στα πνευματικά πρέπει να εκδηλώνεται.

2. Ενότητα και συμφωνία των Πατέρων έναντι της κοσμικής ψυχαγωγίας και του αθλητισμού

Όσα με συντομία ελέχθησαν μπορούν να υπομνηματισθούν με άφθονο αγιογραφικό και πατερικό υλικό. Θα καταλήγαμε όμως σε σύνταξη μακροσκελούς άρθρου ή πραγματείας. Το κάναμε αυτό παλαιότερα, πριν από τριανταπέντε περίπου χρόνια, όταν με τη Χάρη του Θεού αξιωθήκαμε μετά τις πανεπιστημιακές σπουδές, στα πλαίσια της ετοιμασίας της διδακτορικής μας διατριβής, να μελετήσουμε τα συγγράμματα και τη διδασκαλία του μεγάλου Αγίου και Θεολόγου της Εκκλησίας μας, του όντως χρυσορρήμονος Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου. Χωρίς να μειώνω την προσφορά και τον σεβασμό προς τους πανεπιστημιακούς διδασκάλους, ένιωσα από την μελέτη αυτή ότι συνήντησα έναν αληθινό διδάσκαλο της Θεολογίας, ως θεωρίας και ως πράξεως, δεινότατο και πειστικώτατο ερμηνευτή των δογμάτων της Εκκλησίας, αλλά και ακριβέστατο εκτιμητή και αταλάντευτο διδάσκαλο των σχέσεων Εκκλησίας και κόσμου, της εν τω κόσμω ζωής και συμπεριφοράς των Χριστιανών. Όταν με την πάροδο του χρόνου οι μελέτες μου, και για λόγους ερευνητικούς και για λόγους διδακτικούς, επεξετάθησαν και σε άλλους Πατέρες και Διδασκάλους, εχάρηκα και εθαύμασα την θαυμαστή όντως ενότητα και συμφωνία των Αγίων. Όσα έμαθα και εδιδάχθηκα από τον Άγιο Ιωάννη Χρυσόστομο, τα συναντούσα απαράλλακτα και στα συγγράμματα των άλλων Αγίων Πατέρων, των αρχαίων και των νεωτέρων. Αν διαβάσει π.χ. κανείς την *«Χρηστοήθεια»* του Αγίου Νικοδήμου του Αγιορείτου, διαπιστώνει την ίδια ενότητα και συμφωνία. Είναι μάλιστα χαρακτηριστικό ότι ο Άγιος Νικόδημος χρησιμοποιεί περισσότερο για την αντιμετώπιση πολλών θεμάτων της κοσμικής ζωής τον Άγιο Ιωάννη τον Χρυσόστομο. Χαίρω, γιατί νεώτερος μαθητής μου, δάσκαλος στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και μεταπτυχιακός τώρα σπουδαστής της Θεολογίας, καταθέτει διπλωματική εργασία με θέμα «Η Ψυχαγωγία κατά τον Άγιο Νικόδημο Αγιορείτη».

3. Έπρεπε να μετάσχει η Εκκλησία στους πανηγυρισμούς για την νίκη της εθνικής ομάδος ποδοσφαίρου;

Πριν από τριανταπέντε χρόνια λοιπόν διαπραγματεύθηκα και εγώ το ίδιο θέμα με τίτλο: *«Η Ψυχαγωγία κατά τον Άγιο Ιωάννη Χρυσόστομο»*, το οποίο κυκλοφορείται σε μικρό τευχίδιο των εκδόσεων «Βρυέννιος» με τίτλο «Ψυχαγωγία, κοσμική και χριστιανική», έχει περιληφθή δε και στο βιβλίο μου «Ηθικά Κεφάλαια». Η αναφορά

αυτή στη μελέτη των Αγίων Πατέρων δεν έγινε για να προβάλω κάποιο μου δημοσίευμα. Έγινε, γιατί έχει σχέση με τη στάση που τηρήσαμε ως Χριστιανοί και μάλιστα σε επίπεδο ποιμένων και διδασκάλων, ακόμη και μοναχών, στον κατά κόσμον όντως μεγάλο θρίαμβο της εθνικής ομάδος ποδοσφαίρου στο ευρωπαϊκό πρωτάθλημα που διεξήχθη στην Πορτογαλία και εμονοπώλησε επί ένα μήνα περίπου το ενδιαφέρον του κόσμου, ιδιαίτερα των ανά την υφήλιο Ελλήνων, που έβλεπαν την εθνική ομάδα να προχωρεί στις διάφορες φάσεις του πρωταθλήματος και να κατακτά τελικώς στον τελικό αγώνα και το κύπελλο, ως πρωταθλήτρια της Ευρώπης. Στους πρωτοφανείς πανηγυρισμούς, καθ' όλην αυτήν την περίοδο, ιδιαίτερα στον τελικό πανηγυρισμό, έλαβε μέρος κατά διαφόρους τρόπους και η Εκκλησία με τους εκπροσώπους της. Πολλοί επεκρότησαν την στάση αυτή της Εκκλησίας, γιατί δείχνει ότι συμμερίζεται τις χαρές και τις λύπες, τους θριάμβους και τις ήττες του ποιμνίου, ότι δεν μένει αδιάφορη στα δρώμενα εν τω κοσμώ, ότι καθαγιάζει όλα τα εν τω κόσμω, τον αθλητισμό και το ποδόσφαιρο, ότι το ενδιαφέρον της αυτό ποιμαντικά αποσκοπεί στο να προσεγγίσει τους νέους αλιευτικά και τελικά να τους κερδίσει. Γνωρίζουμε μάλιστα ότι ακόμη και στην ενοριακή δραστηριότητα πολλοί ιερείς έχουν περιλάβει και την δημιουργία ομάδων ποδοσφαίρου ή μπάσκετ, για να βρίσκει διέξοδο η ζωντάνια των νέων, και πολλές άλλες δραστηριότητες, όπως δημοτικούς χορούς, τραγούδια και πολλά άλλα. Δεν επιθυμώ τώρα να αναφερθώ αξιολογικά σε όλα αυτά· υπάρχει πάντως σοβαρός πνευματικός αντίλογος με βάση τη ζωή και τη διδασκαλία των Αγίων, που αποτελεί το μόνο ασφαλές κριτήριο. Υπήρξαν και άλλοι, οι οποίοι εκάκισαν και επέκριναν την Εκκλησία, όχι πάντως για λόγους πνευματικούς ή από αγάπη και ενδιαφέρον για το κύρος και την αξιοπιστία της, αλλά ζηλοφθόνως και κακεντρεχώς, γιατί δήθεν εκμεταλλεύθηκε την ευκαιρία για λόγους λαϊκιστικούς ή προσωπικής προβολής των εκπροσώπων της, ότι ουσιαστικά καπέλλωσε την εκδήλωση στο Καλλιμάρμαρο Παναθηναϊκό στάδιο, και ότι, σύμφωνα με την έκφραση δημοσιογράφου της Θεσσαλονίκης, στο κάδρο της εθνικής ομάδος ποδοσφαίρου πολλοί δεν είχαν θέση, ανάμεσα σ' αυτούς και οι εκπρόσωποι της Εκκλησίας.

Είχαν όντως ή δεν είχαν θέση στους πανηγυρισμούς οι εκπρόσωποι της Εκκλησίας, χωρούσαν στο κάδρο της Εθνικής ομάδος ποδοσφαίρου; Εξαρτάται από τα κριτήρια με τα οποία βλέπει και αντιμετωπίζει κανείς το θέμα. Και τα κριτήρια αυτά είναι βασικώς δύο. Το ένα κριτήριο είναι της προσαρμογής της Εκκλησίας εις τα του κόσμου, της συμμετοχής εις τα του κόσμου, το οποίο όμως τις περισσότερες φορές οδηγεί σε εκκοσμίκευση, σε ταύτιση Εκκλησίας και κόσμου. Δεν έχουμε αποστολικά και πατερικά παραδείγματα για κατοχύρωση αυτής της θέσεως· ουδείς των Αγίων Αποστόλων και των Αγίων Πατέρων θα διενοείτο ποτέ να λάβει μέρος σε παρόμοιες εκδηλώσεις ή να προσευχηθεί για αίσια έκβαση ενός αθλητικού αγώνος με εθνικά χαρακτηριστικά, και λόγω του ότι η πάλη και ο αγώνας των Χριστιανών *«ουκ έστι προς σάρκα και αίμα αλλά προς τας αρχάς, προς τας εξουσίας, προς τους κοσμοκράτορας του σκότους του αιώνος τούτου»*[3], δεν ενδιαφέρονται δηλαδή για

σωματικά, αλλά για πνευματικά αθλήματα, αλλά και λόγω του υπερφυλετικού και υπερεθνικού χαρακτήρας του ευαγγελικού κηρύγματος, το οποίο χωρίς να καταδικάζει τον πατριωτισμό, την φιλοπατρία, δεν ευνοεί, δεν ενισχύει τις εθνικές αντιπαλότητες, τασσόμενο υπέρ ενός έθνους εις βάρος άλλου. Αν αντίπαλος μας στον τελικό ήταν η Ρωσία, η Βουλγαρία, η Σερβία, η Ρουμανία, θα ημπορούσε ο οικουμενικός πατριάρχης, μολονότι ανήκει στο δικό μας έθνος, να προσευχηθεί υπέρ της νίκης της εθνικής μας; Δεν θα επρόδιδε τον οικουμενικό του χαρακτήρα και δεν θα επίκραινε τους ομόδοξους αδελφούς των άλλων εθνοτήτων; Και τελικώς τίνος ορθοδόξου πατριάρχου ή αρχιεπισκόπου τις προσευχές ακούει ο Θεός; Αλλοίμονο, αν στα αιτήματα της προσευχής προς τον Θεό κατά την διάρκεια της τελέσεως των ιερών ακολουθιών θέταμε και αίτηση «υπέρ της νίκης της εθνικής ημών ομάδος ποδοσφαίρου». Θα αποτελούσε κάκιστο παράδειγμα εθνοφυλετισμού και εκκοσμίκευσης.

4. Δεν ενδιαφέρονται, για τον αθλητισμό οι Απόστολοι και οι Άγιοι. Άλλα θεάματα και άλλα ακούσματα

Δεν υπάρχουν λοιπόν αγιογραφικά και πατερικά ερείσματα επί των οποίων θα ημπορούσε να στηριχθεί το ενδιαφέρον της Εκκλησίας για τον αθλητισμό και ειδικότερα για το ποδόσφαιρο. Αντίθετα υπάρχουν σαφέστατες και πάμπολλες μαρτυρίες που κατοχυρώνουν την απέναντι του κόσμου και των εκδηλώσεών του απορριπτική ή εφεκτική στάση της Εκκλησίας, την στάση ξενιτείας και αποταγής. Το Ευαγγέλιο στο σύνολό του, ιδιαίτερα η Ιωάννεια γραμματεία και ο Απόστολος Παύλος, διδάσκουν πως οι Χριστιανοί δεν είμαστε «εκ του κόσμου»· αποτελούμε άλλο είδος υπάρξεως, άλλο είδος πνευματικής οντότητος, είμαστε πάροικοι και παρεπίδημοι, ξένοι προς τον κόσμο. Όποιος αγαπά τον κόσμο και τα του κόσμου δεν είναι εκ του Θεού. Όλη τη σχετική διδασκαλία την εκφράζει άριστα ο ποιητής του Ακαθίστου Ύμνου με τον θαυμάσιο εκείνο στίχο *«ξένον τόκον ιδόντες, ξενωθώμεν του κόσμου, τον νουν εις ουρανόν μεταθέντες»*. Άλλα θεάματα και άλλα ακούσματα τέρπουν τους οφθαλμούς και τα ώτα των Χριστιανών· η θέα εν πρώτοις της δόξης του Θεού αποτελεί τον ύψιστο στόχο της πνευματικής αθλήσεως, η οποία εν μέρει επιτυγχάνεται, ως αρραβών, και κατά την παρούσα ζωή, ως θέα του ακτίστου φωτός της Χάριτος του Θεού· η θέα επίσης της φυσικής ωραιότητος του κόσμου, των βουνών, των ποταμών, της θαλάσσης, των λουλουδιών, των δασών, του πολυποίκιλου κόσμου των πτηνών, των ζώων, των ιχθύων· η θέα χαριτωμένων ανθρώπων, εξαγιασθέντων στους αγώνες της αρετής, και όταν ευρίσκονται εν ζωή και όταν τους δοξάσει ο Θεός και τους αγιάσει, όπως τους βλέπουμε στις εικόνες μέσα στους ορθοδόξους ναούς. Το άκουσμα του κελαρύσματος των ποταμών, του φλοίσβου της θαλάσσης, του άσματος των αηδονιών, της θεσπέσιας και θείας εκκλησιαστικής μουσικής, του κηρύγματος και της διδαχής του θείου λόγου, και πολλών άλλων θεαμάτων και ακουσμάτων.

5. *Η στάση των Τριών Ιεραρχών. Οι λόγοι απορρίψεως τον ποδοσφαίρου*

α'. Άγιος Γρηγόριος Θεολόγος

Όταν οι δύο μεγάλοι Άγιοι Πατέρες και Διδάσκαλοι, Βασίλειος και Γρηγόριος, βρέθηκαν στην Αθήνα, «επί το των λόγων έδαφος», κατ' οικονομίαν Θεού και «εκ της καλής περί την παίδευσιν απληστίας», στην Αθήνα που έπαυσε πλέον σήμερα να είναι κέντρο φιλοσοφίας και γραμμάτων και αυτό το καλοκαίρι δυστυχώς θα γίνει κέντρο των εν καταπτώσει ευρισκομένων Ολυμπιακών Αγώνων, των πολυδιαφημισθέντων και πολυπροβληθέντων με συμμετοχή και της Εκκλησίας, μας έδωσαν άριστο παράδειγμα πνευματικής στάσεως απέναντι των κοσμικών και αθλητικών εκδηλώσεων κάθε εποχής. Ο Άγιος Γρηγόριος Θεολόγος στον γνωστό Επιτάφιο Λόγο στον Μ. Βασίλειο, αναφερόμενος στις μεταξύ τους σχέσεις, όπως και στην συμμετοχή τους εις τα δρώμενα της πόλεως, μας λέγει εν πρώτοις ότι, μολονότι σκοπός και των δύο ήταν να κατακτήσουν την επιστήμη και τη γνώση, που είναι πράγμα ζηλευτό και επιφθονώτατο, δεν το αντιμετώπισαν ανταγωνιστικά, αλλά με ταπείνωση χριστιανική· παραχωρούσε ο ένας τα πρωτεία στον άλλο, γιατί θεωρούσε δικό του επίτευγμα την ευδοκίμηση του άλλου: *«Ίσαι μεν ελπίδες ήγον ημάς, πράγματος επιφθονωτάτου, των λόγων· φθόνος δε απήν, ζήλος δε εσπουδάζετο. Αγών δε αμφοτέροις, ουχ όστις αυτός το πρωτείον έχοι, αλλ' όπως τω ετέρω παραχωρήσειεν· το γαρ αλλήλων ευδόκιμον ίδιον εποιούμεθα»*[4]. Κοινό τους έργο ήταν η κατάκτηση της αρετής και η προσδοκία της μελλούσης ζωής· είχαν ήδη μετοικήσει εκεί, πριν ακόμη αναχωρήσουν από εδώ[5]. Όλη τους η ζωή και οι ενέργειες ήσαν προς τα εκεί προσανατολισμένες. Απέφευγαν τις συναναστροφές με ασελγείς και εριστικούς συμφοιτητές τους, γιατί εγνώριζαν ότι *«κακίας ράον μεταλαβείν, ή αρετής μεταδούναι, επεί και νόσου μετασχείν μάλλον ή υγείαν χαρίσασθαι»*[6]. Δύο δρόμους εγνώριζαν· τον ένα, και τιμιώτερο, που οδηγούσε στην εκκλησία, και τον άλλο, αξιολογικά υποδεέστερο, αλλά πάντως χρήσιμο και αναγκαίο, αυτόν που οδηγούσε στο πανεπιστήμιο· όλα τα άλλα, που, δυστυχώς, σήμερα θεωρούνται ως ο κατ' εξοχήν πολιτισμός, και οι εμπλεκόμενοι σ' αυτά τιμώνται ως παραγωγοί πολιτισμού, ενθαρρυνόμενοι και ενισχυόμενοι οικονομικά και ηθικά από το Υπουργείο Πολιτισμού, τα άφησαν για τους άλλους, γιατί τίποτε δεν έχει αξία, όταν δεν οδηγεί στην αρετή: *«Τας άλλας δε τοις βουλομένοις παρήκαμεν· εορτάς, θέατρα, πανηγύρεις, συμπόσια. Ουδέν γαρ, οίμαι, τίμιον, ο μη προς αρετήν φέρει, μηδέ ποιεί βελτίους τους περί αυτό σπουδάζοντας»*[7]. Περιγράφει αρνητικά την συμμετοχή στους ιππικούς αγώνες, που αποτελούν κάτι αντίστοιχο με τους σημερινούς αγώνες ποδοσφαίρου. Λέγει για τους φιλίππους και φιλοθεάμονας ότι *«πηδώσι, βοώσιν, ουρανώ πέμπουσι κόνιν, ηνιοχούσι καθήμενοι, παίουσι τον αέρα, τους ίππους δη τοις δακτύλοις, ως μάστιξι ζευγνύουσι, μεταζευγνύουσιν, ουδενός όντες*

κύριοι· αντιδιδόασιν αλλήλοις ραδίως ηνιόχους, ίππους, ιπποστασίας, στρατηγούς. Και ταύτα τίνες; Οι πένητες πολλάκις και άποροι, και μηδ' αν εις μίαν ημέραν τροφής ευπορήσαντες». Όλο αυτό το σκηνικό το χαρακτηρίζει επιεικώς ως άτοπο και δαιμονικό· *«Και το πράγμα εστίν επιεικώς άτοπον και δαιμόνιον»*[8].

Συμπερασματικώς εκτιμά ότι η δικαίως δοξαζομένη για την παιδεία και την επιστήμη Αθήνα ως προς την ψυχική ωφέλεια είναι πιο επιζήμια από άλλες πόλεις της Ελλάδος, γιατί *«πλουτεί τον κακόν πλούτον»*, τα είδωλα· είναι η πόλις των ειδώλων, και είναι δύσκολο να μη επηρεασθεί κανείς από τους συνηγόρους και θαυμαστάς της ειδωλολατρίας. Η διαπίστωση μάλιστα αυτή αποκτά έκδηλη επικαιρότητα σήμερα, που ο Νεοπαγανισμός, η Νεοειδωλολατρία, έχει εγείρει θρασείαν την κεφαλήν και σχεδόν καθοδηγεί τις εκδηλώσεις των Ολυμπιακών Αγώνων, ιδιαίτερα με τις προσευχές στον Απόλλωνα κατά την τελετή έναρξης και την ανά τον κόσμο περιοδεία της ιερής φλόγας, ανά τας πόλεις και τας κώμας της χριστιανικής Ελλάδος, για να «φωτίσει» τον κόσμο, ως υποκατάστατο του θείου και ακτίστου φωτός. Ακόμη και στους πανηγυρισμούς για την νίκη της εθνικής ομάδος ποδοσφαί-ρου μπορεί κανείς να εντοπίσει αρχαιολάτρες και ελληνολάτρες που θεώρησαν κατάλληλη την ευκαιρία να στρέψουν την προσοχή του κόσμου προς την αρχαία Ελλάδα με τις αρχαιοελληνικές στολές, τις περικεφαλαίες και άλλες γραφικότητες. Αντί να ενισχύουμε οι της Εκκλησίας τη συμμετοχή των νέων στους Ολυμπιακούς Αγώνες και στο ποδόσφαιρο, με τον εθελοντισμό και την δικαίωση του ποδοσφαίρου με τις προσευχές και τους πανηγυρισμούς, θα έπρεπε να κάνουμε στην νεοπαγανιστική Αθήνα αυτό που έκαναν οι δύο Χριστιανοί νέοι, μεγάλοι Πατέρες και Διδάσκαλοι Μ. Βασίλειος και Γρηγόριος Θεολόγος, στην παλαιά Αθήνα, την κατ' εξοχήν πόλη των ειδώλων να αποκλείσουμε όλες τις άλλες οδούς, όλες τις άλλες εκδηλώσεις, να μη σπρώξουμε τους νέους σε άλλους δρόμους, εκτός των δύο, της εκκλησίας και του σχολείου, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι θα καταργήσουμε τους άλλους δρόμους, αφού ο εν τω πονηρώ κείμενος κόσμος εξακολουθεί την πορεία του, χωρίς όμως την δική μας συμμετοχή και συνέργια. Να δημιουργήσουμε αμυντικούς μηχανισμούς στον νου των νέων, να είναι *«πεπυκνωμένοι και πεφραγμένοι την διάνοιαν»*, όπως λέγει ο Άγιος Γρηγόριος, για να μπορέσουν να νικήσουν τους δαίμονες, εκεί που θαυμάζονται και επαινούνται· *«ενταύθα δαιμόνων καταφρονήσαντες, ου θαυμάζονται δαίμονες»*[9]. Μέσα στην αλμυρή θάλασσα του κόσμου οι Χριστιανοί πρέπει να αποτελέσουν ποτάμι γλυκού νερού, που κυλά ανεπηρέαστο από την αλμύρα, ή ζώο, που χοροπηδά ανεπηρέαστο μέσα σε πυρκαγιά που κατατρώγει τα πάντα: *«Και ει τις εστιν, ή πιστεύεται ποταμός, δι' άλμης ρέων γλυκύς, ή ζώον, εν πυρί σκαίρον, ω τα πάντα αλίσκεται, τούτο ήμεν ημείς εν πάσι τοις ήλιξι»*[10] .

β'. Μ. Βασίλειος

Προς αυτήν την κατεύθυνση της ξενιτείας και της αποταγής του κόσμου με την ελπίδα της μελλούσης ζωής προσανατολίζει τους νέους και ο Μ. Βασίλειος στον γνωστό λόγο του *«Προς τους νέους, όπως αν εξ ελληνικών ωφελοίντο λόγων».* Δεν επιχειρεί να τους κερδίσει, να τους πλησιάσει με προσαρμογές, ανοίγματα και εκπτώσεις. Οι νέοι προσελκύονται από τον ειλικρινή και αληθινό λόγο, όσο αυστηρός και αν είναι· προσελκύονται από την αρετή και αγιότητα του διδάσκοντος, του ιερέως. Όσες προσαρμογές και εκπτώσεις και αν κάνουμε, όσες ομάδες ποδοσφαίρου και μπάσκετ και αν οργανώσουμε, όσους πολιτιστικούς συλλόγους με δημοτικούς χορούς και τραγούδια και αν ιδρύσουμε, όσους ραδιοφωνικούς και τηλεοπτικούς σταθμούς με κοσμικά προγράμματα και πρότυπα και αν στήσουμε, δεν πρόκειται χωρίς συνέπεια λόγων και έργων, χωρίς αγιότητα στην ζωή μας, όσο πειστικοί ρήτορες και δημαγωγοί και αν είμαστε, να αλλάξουμε τον κόσμο, να βελτιώσουμε πνευματικά τους ανθρώπους. Επέρασαν πολλοί φιλόσοφοι, ρήτορες, παιδαγωγοί, στρατηγοί, βασιλείς, άρχοντες, κολακεύοντες πολλάκις τα ανθρώπινα πάθη και τις ανθρώπινες αδυναμίες, για να είναι αρεστοί στον λαό. Τίποτε δεν κατόρθωσαν, γιατί προηγουμένως δεν είχαν αλλάξει τον ίδιο τον εαυτό τους. Και ήρθε η απλοϊκή διδαχή του θεανθρώπου Ιησού, με αποστόλους αγραμμάτους ψαράδες και με αγίους ανθρώπους στην συνέχεια μέσα στη ζωή της Εκκλησίας, και άλλαξαν την μορφή του κόσμου, με τον απόλυτο λόγο της αληθείας, τον ζωντανό και τομώτερο υπέρ μάχαιραν δίστομον, τον ευθύ και τσεκουράτο, και όχι διπλωματικό, υποκριτικό και περιπεπλεγμένο, και με την αγία ζωή τους. Λέγει λοιπόν εξ αρχής ο Μ. Βασίλειος -αντίθετα προς τα προβαλλόμενα υπό σημερινών θεολόγων και ηθικολόγων ότι δήθεν η Εκκλησία όλα τα δέχεται και όλα τα καθαγιάζει, τα θέατρα, τον αθλητισμό, τις διασκεδάσεις- ότι ο παρών βίος δεν έχει καμμία αξία και τίποτε δεν θεωρείται από τον Χριστιανό ως αγαθό, όταν περιορίζεται η ωφέλεια και η χρησιμότης του μόνο σ' αυτήν την ζωή. Ούτε η προγονική υπεροχή και καταγωγή, ούτε η ευρωστία και η δύναμη του σώματος, ούτε το κάλλος, ούτε το μέγεθος, ούτε οι τιμές των ανθρώπων ούτε το βασιλικό αξίωμα· τίποτε μεγάλο από τα ανθρώπινα δεν είναι για τους Χριστιανούς αξιολογικά σημαντικό, ώστε να προσπαθούμε να το αποκτήσουμε ή να προσευχόμαστε να μας το δώσει ο Θεός. Οι Χριστιανοί βλέπουμε πολύ μπροστά· προχωρούμε μακρυά με τις ελπίδες μας και όλες οι πράξεις μας αποσκοπούν στο να μας προετοιμάσουν για την άλλη ζωή. Ό,τι συντελεί σ' αυτήν μας την προετοιμασία το αγαπούμε και το επιδιώκουμε με όλη μας την δύναμη, όσα όμως είναι άσχετα με αυτόν μας τον στόχο τα παραβλέπουμε και τα περιφρονούμε ως τιποτένια. Ποια σχέση λοιπόν έχουν με την προετοιμασία μας για την άλλη ζωή ο αθλητισμός, το ποδόσφαιρο, το μπάσκετ, τα θέατρα, οι δημοτικοί χοροί και τα τραγούδια, ώστε να προσευχόμαστε, για να έχουμε επιτυχίες σ' αυτά και να πανηγυρίζουμε και να θριαμβολογούμε; Το πολύ διδακτικό αυτό κείμενο για τον ορθό προσανατολισμό της ποιμαντικής δράσεως το παραθέτουμε αυτούσιο: *«Ημείς, ω παίδες, ουδέν είναι χρήμα παντάπασι τον ανθρώπινον βίον τούτον υπολαμβάνομεν, ούτ' αγαθόν τι νομίζομεν όλως, ούτ' ονομάζομεν, ο την συντέλαιαν ημίν άχρι τούτου παρέχεται. Ούκουν προγόνων περιφάνειαν, ουκ ισχύν σώματος, ου κάλλος, ου*

μέγεθος, ου τας παρά πάντων ανθρώπων τιμάς, ου βασιλείαν αυτήν, ουχ ό,τι αν τις είποι των ανθρωπίνων μέγα, αλλ' ουδέ ευχής άξιον κρίνομεν, ή τους έχοντας αποβλέπομεν, αλλ' επί μακρότερον πρόϊμεν ταις ελπίσι και προς ετέρου βίου παρασκευήν άπαντα πράττομεν. Α μεν ουν αν συντελή προς τούτο ημίν, αγαπάν τε και διώκειν παντί σθένει χρήναί φαμεν, τα δε ουκ εξικνούμενα προς εκείνον, ως ουδενός άξια παροράν»[11].

γ'. Άγιος Ιωάννης Χρυσόστομος

Ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος είναι μεταξύ όλων των Πατέρων ο αυστηρότερος κριτής του τρόπου ψυχαγωγίας των ανθρώπων της εποχής του· ιδιαίτερα εναντίον του θεάτρου απήγγειλε φιλιππικούς όντως λόγους. Δεν υπήρχε βέβαια την εποχή εκείνη το ποδόσφαιρο· υπήρχε όμως ο ιππόδρομος, οι αγώνες των ίππων, με εξασκημένους αναβάτες ανθρώπους, τους ηνιόχους. Ο ιππόδρομος αποτελούσε ισχυρότατο πόλο έλξεως των φιλοθεαμόνων, το όλο δε σκηνικό των αγώνων, η συμπεριφορά και οι εκδηλώσεις των θεατών για την νίκη η ήττα των ίππων και των ηνιόχων ενθυμίζουν πολύ όσα συμβαίνουν στους ποδοσφαιρικούς αγώνες. Επομένως και όσα λέγει ο άγιος Πατήρ για τους ιππικούς αγώνες ισχύουν αναλογικά και για τους αγώνες ποδοσφαίρου. Όπως μας πληροφορεί, κατά την τέλεση των αγώνων η αγορά και τα σπίτια άδειαζαν και όλη η πόλη μεταφερόταν στον ιππόδρομο. Λόγω της κοσμοσυρροής ο χώρος του ιπποδρόμου συνήθως δεν αρκούσε· γι' αυτό οι θεαταί κατελάμβαναν τα γύρω από τον ιππόδρομο σπίτια, τις ταράτσες, τους λόφους και τα υψώματα που έδιναν την δυνατότητα θέας. Την μανία της παρακολουθήσεως των αγώνων κανένα εμπόδιο δεν μπορούσε να αναστείλει· ούτε η φτώχεια, ούτε η εργασία, ούτε η ασθένεια ούτε η ηλικία· γέροντες, «την πολιάν καταισχύνοντες», έτρεχαν στους αγώνες με περισσότερο από τους νέους ζήλο. Σφοδρές βροχοπτώσεις, διαπεραστικό κρύο, ισχυροί άνεμοι, καυτερός ήλιος, συνωστισμός από την κοσμοσυρροή δεν επηρέαζαν την διάθεση των θεατών. Αντίθετα, όπως με χάρη περιγράφει, *«και ήλιον γυμνή δεχόμενοι τη κεφαλή, και πατούμενοι, και ωθούμενοι και μετά πολλής πιεζόμενοι της σφοδρότητος, και μυρία έτερα πάσχοντες δεινά, καθάπερ εν λειμώνι τρυφώντες ούτω διάκεινται»*[12].

Διεισδυτικώτατη είναι η παρουσίαση της συμπεριφοράς και των αντιδράσεων των θεατών κατά την διάρκεια και μετά το πέρας των αγώνων. Οι διαπληκτισμοί και οι βωμολοχίες ήσαν συνηθισμένες ενέργειες. Οι αντίθετοι στις προτιμήσεις τους θεατές περιέλουαν τους αντιπάλους με λοιδορίες και ύβρεις, διήγειραν τον θυμό και δημιουργούσαν ατμόσφαιρα μάχης. Η βοή και ο θόρυβος και οι επευφημίες γέμιζαν όλη την πόλη. Μετά το τέλος των αγώνων άλλοι από τους θεατές που άνηκαν στους νικητές έβγαιναν από τον ιππόδρομο φαιδροί και χαρούμενοι στην όψη, σκιρτούσαν

και χόρευαν, ενώ οι ηττημένοι με κατεβασμένα τα κεφάλια είχαν αποτυπωμένη στα πρόσωπα τους την οδύνη και την λύπη. Πολλές φορές αυτός ο τρόπος της ψυχαγωγίας πληρωνόταν ακόμη και με θανάτους και τραυματισμούς. Αναφέρεται σε περιστατικό, κατά το οποίο κάποιο πρόσωπο που ήταν επιφορτισμένο με καθήκοντα τάξεως στους αγώνες, ενώ επρόκειτο την επομένη να τελέσει τον γάμο του, βρέθηκε ανάμεσα σε δύο ίππους και του αποκόπηκαν η κεφαλή και τα άκρα. Από τον συνωστισμό επίσης και τους διαπληκτισμούς ήσαν συνηθισμένο φαινόμενο οι τραυματισμοί[13].

Απέναντι λοιπόν αυτής της καταστάσεως ποια στάση τηρούσε ο μεγάλος αυτός ιεράρχης και ποιμήν, ο διδάσκαλος της ιερωσύνης, ο θεμελιωτής της ποιμαντικής επιστήμης; Έχει καμμία σχέση η δική του αντιμετώπιση με παρόμοια φαινόμενα της εποχής μας; Πώς αντιμετώπιζε τους αγώνες του ιπποδρόμου και όσους συμμετείχαν σ' αυτούς; Συνεόρταζε και συμπανηγύριζε μαζί τους; Προσευχόταν για τη νίκη κάποιων ηνιόχων και ίππων, έκαμνε αγιασμούς για να νικήσουν; Θεωρούσε, όπως πολλοί κληρικοί σήμερα, ότι η Εκκλησία αποδέχεται και αγιάζει τα πάντα; Ξαναδιάβασα αυτές τις ημέρες τις σχετικές ομιλίες και τις σχετικές αναφορές, τις οποίες θα παραθέσω ως παράρτημα κειμένων, όταν τα γραφόμενα εδώ εκδοθούν σε τευχίδιο. Στενοχωρήθηκα και λυπήθηκα για το πόσο έχουμε απομακρυνθή όλοι, κληρικοί και λαϊκοί, από τον αποστολικό και πατερικό δρόμο. Και η μόνη επιεικής εξήγηση που έδωσα γι' αυτήν την απομάκρυνση είναι η άγνοια της πατερικής διδασκαλίας. Η αναγέννηση των πατερικών σπουδών δυστυχώς δεν πέρασε στην πράξη, στην ποιμαντική· έμεινε σε θεωρητικό, σε ακαδημαϊκό επίπεδο, σε περισπούδαστες μονογραφίες και άρθρα, στις βιβλιοθήκες των σπουδαστηρίων και των γραφείων. Εξακολουθεί ο ευσεβιστικός, εκκοσμικευμένος και υποκριτικός τρόπος συμπεριφοράς των Χριστιανών· τα έχουμε καλά και με τον Χριστό και με τον Διάβολο, και με την Εκκλησία και με τον κόσμο· οι απαγορεύσεις και η αυστηρότητα δεν ταιριάζουν στην συγκαταβατική, ισοπεδωτική, εύκολη εποχή μας. Τα δύσκολα ενοχλούν και απωθούν σε όλα γίνονται εκπτώσεις, παραχωρήσεις· η έννοια της αμαρτίας έχει σχεδόν εξαφανισθή ή τρομακτικά περιορισθή, όπως και το αντίθετό της η αρετή. Γιατί είναι αμαρτία το θέατρο, ο κινηματογράφος, η τηλεόραση; Τί κακό υπάρχει στο να παρακολουθεί κανείς ένα αγώνα στον ιππόδρομο, ένα αγώνα ποδοσφαίρου σήμερα, ή μπάσκετ; Στο ίδιο ερώτημα των ακροατών του με πολύ αυστηρό τρόπο απαντά και ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος. Του έλεγαν ότι υπάρχουν και πράγματα τα οποία ίσως να μην είναι καλά, δεν είναι όμως και κακά. Είναι ηθικώς αδιάφορα, ουδέτερα, και δεν αμαρτάνει κανείς όταν τα πράττει, όπως το να λέγει κανείς αστεία και ανέκδοτα, το να καλοπερνά και να διασκεδάζει. Ανάμεσα σ' αυτά είναι και *«το εις θέατρα αναβαίνειν και ίππων αμίλλας θεωρείν και κυβεύειν»,* το να παίζει δηλαδή κανείς κύβους, το χαρτοπαίγνιο[14]. Διαμαρτύρεται, γιατί προβάλλεται αυτή η ένσταση, που την θεωρεί απάτη και τέχνασμα του Διαβόλου· *«Αλλά μη μοι πάλιν της διαβολικής εκείνης απάτης ρήματα*

τις παραγαγέτω, λέγων ποίον γαρ αμάρτημα ιδείν ίππους τρέχοντας;»[15].

*Ο*νομάζει εν πρώτοις χωρίς δισταγμό και επανειλημμένως τους αγώνες στον ιππόδρομο «σατανική πομπή». Τους δε Χριστιανούς οι οποίοι αμελούν τόσο επικίνδυνα την σωτηρία τους και άλλοτε μεν πηγαίνουν στην εκκλησία, άλλοτε δε μόνοι τους παραδίδονται στα δίκτυα του Διαβόλου και επιστρέφουν στις ιπποδρομίες, τους παρομοιάζει, σύμφωνα με την Αγία Γραφή, προς σκύλο που επιστρέφει και τρώγει τον εμετό του· *«όμοιός εστι κυνί επιστρέφοντι επί τον ίδιον έμετον»*[16]. Δεν μπορεί να καταλάβει και να δικαιολογήσει πώς είναι δυνατόν μετά από το «πνευματικόν θέατρον», τα πνευματικά θεάματα και ακούσματα από την ζωή των Αποστόλων και των Αγίων, μετά από την ευχαρίστηση που προσφέρει η διήγηση των κατορθωμάτων τους, σαν σε ένα πνευματικό λειμώνα, να υπάρχουν μερικοί που γίνονται *«ίππων αλόγων θεαταί, λοιδορίαις και ύβρεσιν αλλήλους πλύνοντες»*[17]. Είναι άξιο κατακρίσεως μετά τις ευχές και τα φρικτά μυστήρια και την πνευματική διδασκαλία, μετά την συμμετοχή στη θεία λατρεία, μετά την κάθαρση των λογισμών, την κατάνυξη, την νήψη, να πηγαίνει κανείς *«εις την σατανικήν εκείνην θεωρίαν»* και να καταρυπαίνει τον εαυτό του[18]. Πώς θα τολμήσουν να ξαναέλθουν στην εκκλησία με παρρησία; Δεν θα τους ελέγχει η συνείδηση; Αν ήθελες, λέγει, να παρακολουθήσεις τον δρόμο των αλόγων ζώων, αλλά και άλλων αλόγων, των ανθρώπων που οργανώνουν τους αγώνες και συμμετέχουν, λέγει σε άλλο σημείο, έπρεπε να τιθασσεύσεις τα δικά σου άλογα πάθη, τον θυμό και την επιθυμία, να τα ζεύξεις κάτω από τον ζυγό της φιλοσοφίας και να ορμήσεις να κατακτήσεις το βραβείο της άνω κλήσεως, τρέχοντας όχι από βρωμιά σε βρωμιά, αλλά από τη γη στον ουρανό. Αυτό το είδος της ιπποδρομίας μαζί με την ευχαρίστηση έχει μεγάλη ωφέλεια. Εσύ όμως αφήνεις τα δικά σου στην τύχη, τον δικό σου αγώνα, και κάθεσαι όλην την ημέρα για την νίκη άλλων, ξοδεύοντας τον καιρό σου όχι μόνον εική και μάτην αλλά και επί κακώ[19].

Στενοχωρείται και οργίζεται για όλα αυτά ο άγιος Πατήρ· επιτιμά, κατακρίνει, συμβουλεύει· μερικές φορές και απειλεί ότι σε όσους εξακολουθούν, μετά τις τόσες υποδείξεις και συστάσεις, να επισκέπτονται τις ιπποδρομίες και τα θέατρα, για το καλό τους, θα τους απαγορεύσει να έρχονται στην εκκλησία και να μεταλαμβάνουν των αγίων μυστηρίων. Είναι δυνατόν, λέγει, να τα ανεχθούμε όλα αυτά, να τα επιδοκιμάσουμε; *«Ταύτα ανεκτά; Ταύτα φορητά;».* Να αυτομολούν όλοι στον ιππόδρομο και να υπάρχει τέτοια βακχική διέγερση, ώστε όλη η πόλη να δονείται από βοές και άτακτες κραυγές; *«Εγώ ούν οίκοι καθήμενος και της φωνής ακούων εκρηγνυμένης των κλυδωνιζομένων χαλεπώτερον έπασχον».* Τραυμάτιζαν τα αυτιά του οι θόρυβοι και οι πανηγυρισμοί, έπεφτε κάτω και σκέπαζε το κεφάλι του: *«Και εις την γήν έκυπτον και ενεκαλυπτόμην».* Σήμερα συμπανηγυρίζουμε, συμμετέχουμε, ευχόμαστε και προσευχόμαστε. Ταιριάζουν, λέγει, αυτά στην πόλη των Αποστόλων, στην πόλη του Πέτρου και του Παύλου, σε φιλόχριστο λαό, σε πνευματικό θέατρο και

πνευματικούς αγωνιστάς[20];

Δεν παραλείπει ο ιερός Πατήρ να επιχειρηματολογήσει, να διδάξει, να εξηγήσει αυτήν την αυστηρή στάση του απέναντι στις ιπποδρομίες και στα θέατρα, να απαντήσει σε όσους έλεγαν ότι οι εκδηλώσεις αυτές ηθικά είναι αδιάφορες, ουδέτερες. Δεν πρόκειται βέβαια εδώ να αναλύσουμε εν πλάτει τους λόγους αυτής της στάσεως, της αυστηρής, η οποία πάντως πνευματικά είναι απόλυτα δικαιολογημένη, άσειστη, και μόνον άγνοια ή εθελοκακία θα δικαιολογούσαν την αγνόησή της. Το επράξαμε αυτό προ τριάντα πέντε ετών στην μνημονευθείσα μελέτη μας για την «Ψυχαγωγία κατά τον Άγιο Ιωάννη Χρυσόστομο», η ενασχόληση με τον οποίο συνετέλεσε να αποκόψει και ο γράφων την όποια αγάπη είχε προς το ποδόσφαιρο και όποια συμμετοχή, με επίδραση της περιρρέουσας ατμόσφαιρας και της σχολικής πρακτικής. Κανείς δεν τολμούσε και δεν τολμά να μιλήσει εναντίον του ποδοσφαίρου, ούτε στα εκκλησιαστικά σχολεία ούτε και στην Θεολογική Σχολή, όπου υπήρχε και υπάρχει ακόμη ομάδα ποδοσφαίρου, που μετέχει στο διασχολικό πρωτάθλημα του Πανεπιστημίου. Αυτό δεν είναι καθόλου περίεργο σήμερα, αφού και σε διαγωνισμούς καλλιστείων παίρνουν μέρος φοιτήτριες της Θεολογικής Σχολής, πολλές από τις οποίες, ιδιαίτερα κατά τους θερινούς μήνες, ντρέπεσαι να τις αντικρύσεις, γιατί δεν είναι ντυμένες, αλλά ξεντυμένες, όπως οι περισσότερες γυναίκες σήμερα.

δ'. Οι λόγοι απορρίψεως τον ποδοσφαίρου

Για τρεις βασικούς λόγους ο Άγιος Ιωάννης καταδικάζει την κοσμική Ψυχαγωγία, όπου συμπεριλαμβάνει και τον ιππόδρομο, σήμερα δε ασφαλέστατα θα περιελάμβανε και το ποδόσφαιρο. Ο πρώτος λόγος είναι η ηθική και πνευματική βλάβη από τις κακές επιδράσεις, από την παρότρυνση σε σαρκικά αμαρτήματα και σε βία, από την διάλυση του θεσμού του γάμου και της οικογενείας, με τα αισχρά θεάματα και ακούσματα, με τις βιαιότητες, τις βωμολοχίες, τις ύβρεις, τα κακά συναπαντήματα. Ακόμη και εκδηλώσεις που θεωρούνται ηθικά αδιάφορες και ουδέτερες, για λόγους ασφαλείας, πρέπει να αποφεύγονται, και όχι μόνο τα εμφανή αμαρτήματα, γιατί και από τα θεωρούμενα αδιάφορα σιγά-σιγά παρασυρόμαστε προς αμαρτωλές πράξεις: *«Τούτο ασφαλείας ημίν έσται μεγίστης υπόθεσις, το μη τα αμαρτήματα φεύγειν μόνον, αλλά και τα αδιάφορα μεν είναι δοκούντα, προς δε τας αμαρτίας ημάς υποσκελίζοντα. Οίον τι λέγω· το γελάν και αστεία λέγειν ου δοκεί μεν ωμολογημένον αμάρτημα είναι, άγει δε εις ωμολογημένον αμάρτημα. Πολλάκις γούν από γέλωτος αισχρά ρήματα τίκτεται, από ρημάτων αισχρών πράξεις αισχρότεραι».* Στις θεωρούμενες ηθικά αδιάφορες ψυχαγωγικές εκδηλώσεις αναφέρει στη συνέχεια, όπως είδαμε, το «τρυφάν», το γλέντι δηλαδή και την καλοπέραση, το θέατρο και τις ιπποδρομίες, αναλύοντας και σε ποια εμφανή αμαρτήματα μπορούν να

οδηγήσουν[21].

Αλλά ακόμη και αν δεν υπήρχε καμμία ηθική συνέπεια και βλάβη, και όλα αυτά αποτελούν απλή ψυχολογική ανάγκη και διέξοδο, όπως ισχυρίζονται πολλοί, υπάρχουν άλλοι βασικοί, βασικώτατοι λόγοι για την χριστιανική ύπαρξη και ζωή, που καθιστούν για τους αληθινούς Χριστιανούς αδιανόητη και επικίνδυνη τη συμμετοχή τους. Το ιδιάζον πράγματι στοιχείο της χριστιανικής αντιμετωπίσεως αυτών των ψυχαγωγικών εκδηλώσεων, όπως αυτή εκφράζεται στην Καινή Διαθήκη και στην Πατερική Παράδοση, δεν έγκειται στην θεώρησή τους από άποψη ηθικής ωφελείας ή βλάβης, γιατί παρόμοια θεώρηση υπάρχει και στους αρχαίους Έλληνες σοφούς και στην Π. Διαθήκη. Τα δύο ουσιώδη στοιχεία της νέας, της χριστιανικής, αντιμετωπίσεως είναι αφ' ενός η αντιμετώπιση του χρόνου ως «καιρού» ορισμένου και μετρημένου, για να επιτύχουμε την σωτηρία μας, και αφ' ετέρου ο σπουδαιότατος ρόλος που διαδραματίζουν στην πνευματική τελείωση ο πόνος, η θλίψη, ο Σταυρός. Η παρακολούθηση θεατρικών, κινηματογραφικών, τηλεοπτικών έργων, ως και αθλητικών αγώνων και του ποδοσφαίρου, αποτελούν *«ανάλωμα χρόνου, και δαπάνην ημερών περιττήν».* Η επίγεια ζωή μας δόθηκε από τον Θεό, όχι για να παρακολουθούμε την τέχνη του θεάτρου, των χορευτών και των ηθοποιών, τον ιππόδρομο και άλλες ανωφελείς συγκεντρώσεις και συνάξεις, αλλά για να μάθουμε την τέχνη της ευσεβείας και να επιτύχουμε τα αιώνια αγαθά. Ο Θεός θα μας ζητήσει λόγο για τον τρόπο που χρησιμοποιήσαμε τον χρόνο. Τον μεταβάλαμε σε σωτηριώδη χρόνο ή τον σπαταλήσαμε εδώ και εκεί; Ένας δε από τους αρίστους τρόπους καλής χρήσεως του χρόνου είναι η συμμετοχή μας στη λειτουργική ζωή της Εκκλησίας, σε λατρευτικές εκδηλώσεις, η οποία όμως πλήττεται και αμελείται από την κοσμική Ψυχαγωγία και τον αθλητισμό. Όλοι τρέχουν προθύμως προς τα εκεί και σε ημέρες μεγάλων εορτών, ενώ ακόμη και για τον εκκλησιασμό της Κυριακής προβάλλονται του κόσμου οι προφάσεις[22].

Η κατάνυξη, έπειτα, η νήψη, η ενάρετη και αγία ζωή, δεν συμβιβάζονται με την διάχυση, με την κοσμική συμπεριφορά και άνεση. Η άνεση του παραδείσου, η απουσία πόνων και θλίψεων, δεν βοήθησε τους πρωτοπλάστους. Γι' αυτό παιδαγωγικά ο Θεός, με το παράδειγμα και την ζωή του θεανθρώπου Χριστού, μας εδίδαξε τον εσταυρωμένο βίο, την στενή και τεθλιμμένη οδό. Η διαρκής μάχη προς το κακό και τον Διάβολο απαιτεί ένταση των πνευματικών αγώνων, διαρκή εγρήγορση, δεν υπάρχουν περιθώρια αστεϊσμών και χαλάρωσης. Γι' αυτό και τα πρόσωπα των αγίων στις αγιογραφίες είναι αυστηρά, σοβαρά και συγκεντρωμένα[23]. Ας προσθέσουμε εμείς εδώ όσα στην εικόνα του Αγίου Σάββα γράφονται ως σύσταση του Αγίου στην περγαμηνή που κρατά στο αριστερό του χέρι: *«Στενήν οδόν βάδιζε και τεθλιμμένην, μισών πλαδαρόν και διάρρυτον βίον».*

Επίλογος

Οι νίκες της εθνικής ομάδος ποδοσφαίρου στο ευρωπαϊκό πρωτάθλημα και η κατάκτηση του ευρωπαϊκού κυπέλλου πανηγυρίσθηκαν υπερβαλλόντως και σχολιάσθηκαν κατά το πλείστον θετικά. Δεν διαφωνούμε με όσους επήνεσαν και προέβαλαν αυτήν την εθνική έξαρση και την εκδήλωση του επί δεκαετίες καταπιεσμένου πατριωτισμού, ο οποίος βρήκε αφορμή και κάλυψη το υπό πάντων επαινούμενο και ενισχυόμενο ποδόσφαιρο να εκδηλωθεί και να ξεσπάσει. Δεν κατακρίνεται ο πατριωτισμός, ο οποίος πάντως πρέπει να αποτελεί μόνιμο και σταθερό στοιχείο της εθνικής παιδευτικής και πολιτιστικής στοχοθεσίας· πάντοτε πρέπει να κυματίζει η ελληνική σημαία, ιδιαίτερα κατά τις μεγάλες μας εθνικές εορτές. Από της πλευράς αυτής πήραν καλό μάθημα όσοι τις τελευταίες δεκαετίες υπετίμησαν και προσέβαλαν τα εθνικά σύμβολα και εδυσφήμησαν την ελληνική ιστορία και παράδοση.
Οι Χριστιανοί όμως και οι της Εκκλησίας, ζώντας μέσα στις επίγειες πατρίδες μας και συμμεριζόμενοι την ιστορική τους πορεία, δεν ξεχνούμε ότι για μας μεγαλύτερη σπουδαιότητα έχει η ουράνια πατρίδα μας· *«ημών το πολίτευμα εν ουρανοίς υπάρχει»*[24]. Η επί γης συμπεριφορά μας, χωρίς να καταργεί τις εθνικές και φυλετικές ιδιαιτερότητες, τις υπερβαίνει, κατά τον τρόπο που έζησαν οι Απόστολοι και οι Άγιοι. Πρώτα είμαστε Χριστιανοί και κατόπιν ο,τιδήποτε άλλο· καυχώμαστε όχι για την εθνική μας καταγωγή, τα πλούτη, την σωματική μας εμφάνιση, τα αξιώματα και ο,τιδήποτε άλλο, αλλά για την χριστιανική μας ταυτότητα, και επιδιώκουμε μόνον ό,τι εξυπηρετεί και βοηθεί στην επιτυχία της μελλούσης ζωής και βασιλείας. Το ποδόσφαιρο επαινέθηκε, γιατί έγινε το μέσο για να εξυπηρετηθεί ο καλός στόχος του πατριωτισμού. Δεν υπηρετήθηκε βέβαια μόνον αυτός, αλλά και πολλοί άλλοι στόχοι. Όπως πάντως φάνηκε από την ανάλυση, χριστιανικά δεν δικαιώνεται με κανένα τρόπο, έστω και αν εξυπηρετεί καλούς σκοπούς, που αυτό δεν συμβαίνει πάντοτε. Ο σκοπός δεν αγιάζει τα μέσα. Γι' αυτό οι της Εκκλησίας πρέπει να είμαστε προσεκτικοί και να μη στέλνομε λάθος μηνύματα· αντί να στρέψουμε τους ανθρώπους, ιδιαίτερα τους νέους, στην συνεπή Χριστιανική ζωή και στους πνευματικούς αγώνες, τους στρέφουμε στα γήπεδα, στα θέατρα και στο τραγούδι, βραβεύοντας και εκθειάζοντας τους πρωταγωνιστάς αυτών των σατανικών πομπών και παγίδων.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ:

1. Φιλιπ. 3, 20.

2. Λειτουργική προτροπή.

3. Εφ. 6, 12.

4. *Επιτάφιος εις Μ. Βασίλειον* 20, ΕΠΕ 6, 162.

5. Αυτόθι: «Εν δ' αμφοτέροις έργον, η αρετή, και το ζην προς τας μελλούσας ελπίδας, πριν ενθένδε απελθείν, ενθένδε μεθισταμένοις».
6. Αυτόθι.
7. Αυτόθι 21, ΕΠΕ 6, 164.
8. Αυτόθι 15, ΕΠΕ 6, 154.
9. Αυτόθι 21, ΕΠΕ 6, 166: «Είπω τι συντομώτερον· βλαβεραί μεν τοις άλλοις Αθήναι, τα εις ψυχήν (ου γαρ φαύλως τούτο υπολαμβάνεται τοις ευσεβεστέροις)· και γαρ πλουτούσι τον κακόν πλούτον, είδωλα, μάλλον της άλλης Ελλάδος, και χαλεπόν μη συναρπασθήναι τοις τούτων επαινέταις και συνηγόροις· ημίν δι' ουδεμία παρά τούτων ζημία, την διάνοιαν πεπυκνωμένοις και πεφραγμένοις. Τουναντίον μεν ούν, ει τι χρή και παράδοξον ειπείν, εις την πίστιν εντεύθεν εβεβαιώθημεν, καταμαθόντες αυτών το απατηλόν και κίβδηλον, ενταύθα δαιμόνων καταφρονήσαντες, ου θαυμάζονται δαίμονες».
10. Αυτόθι.
11. *Προς τους νέους* 2, ΕΠΕ 7, 318.
12. *Εις Άνναν* 4, 1, PG 54, 661.
13. Βλ. σχετικές παραπομπές εις Πρωτοπρεσβυτέρου θεοδωρου ζηση, *Ψυχαγωγία. Κοσμική και Χριστιανική,* Σειρά «Καιρός», εκδ. Βρυέννιος, Θεσσαλονίκη 1994, σελ. 13.
14. *Εις Ανδριάντας* 15, 4, PG 49, 158-159.
15. *Εις Γένεσιν Ο*μ. 6, 2, PG 53, 56. Βλ. επίσης *Προς τους καταλείψαντας την εκκλησίαν και αυτομολήσαντας προς τας ιπποδρομίας και τα θέατρα* 2, PG 56, 266: «Και ποία κακία; φησί. Δια γαρ τούτο οδυνώμαι, ότι και νόσων ουκ οίδας ότι νοσείς, ίνα και τον ιατρόν επιζητήσης».
16. Αυτόθι, PG 53, 55. *Παροιμ.* 26, 11.
17. Ο*μιλία εις το* «Ο *μεν θερισμός πολύς...*» 2, PG 63, 518.
18. *Προς τους εις τας ιπποδρομίας απελθόντος* 1, PG 48, 1046.
19. *Προς τους καταλείψαντας την εκκλησίαν και αυτομολήσαντας προς τας ιπποδρομίας και τα θέατρα* 1, PG 56, 265. *Εις το* «Ο *μεν θερισμός πολύς...*» 2, PG 63, 518: «Τίνος δε ουκ αν είη κολάσεως εκάτερος υμών άξιος, της μεν εαυτού ψυχής καθ' εκάστην ημέραν υπό των παθών παρασυρομένης ουδένα ποιούμενος λόγον, υπέρ δε αλόγων ζώων και ανθρώπων ετέρων αλόγων χαίρων ή οδυνώμενος;».
20. *Προς τους καταλείψαντας την εκκλησίαν* 1, PG 56, 264.
21. *Εις Ανδριάντας* 15, 4, PG 49, 158-160.
22. Βλ. σχετικό υλικό εις Πρωτοπρεσβυτέρου θεοδωρου ζηση, ένθ' ανωτ., σελ. 21-27
23. Αυτόθι, σελ. 27-33.
24. *Φιλιπ.* 3, 20.

(Πηγή: 'ΘΕΟΔΡΟΜΙΑ')